

ՎԱՀԵ ԲԱՂՂԱՍԱՐՅԱՆ

ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան
Շիրակի պետական համալսարանի պատմության և
իրավագիտության ամբիոնի դասախոս

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՅՈՒՆ ՄԵԾԱՍԱՍՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՈՐՊԵՍ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՉՐԱՅՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ

Հոդվածի շրջանակներում ուսումնասիրությունն ուղղված է Ազգային ժողովի կայուն մեծամասնության հիմնախնդրին, որը նպատակ ունի բարձրացնելու կառավարման համակարգի արդյունավետությունը: 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով պայմանավորված՝ էականորեն փոխվեց օրենսդիր իշխանության մարմնի՝ Ազգային ժողովի իրավասության ծավալը: Հոդվածում վերլուծության են ենթարկվել խորհրդարանում կայուն մեծամասնության օրենսդրական կարգավորման որոշ առանձնահատկություններ՝ միաժամանակ արձանագրելով նշված խնդրի կարգավորման իրավական միջոցներով ապահովելու անհնարինությունը:

Հոդվածում քննարկվում է 2015 խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված այն դրույթը, ըստ որի Ընտրական օրենսգիրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը: Աշխատանքում անդրադարձ է կատարվել նաև իրավաբան-գիտնականների մեկնաբանություններին, որոնք ուղղված են խորհրդարանական մեծամասնության կայունության երաշխավորման նպատակի իրացմանը:

Հեղինակը եզրակացնում է, որ խորհրդարանում կայունություն ապահովելու կարևորագույն երաշխիքներից մեկը կուսակցությունների կայացվածությունն է, գաղափարախոսական-քաղաքական ծրագրի ու տեսլականի առկայությունն ու կուսակցության ներսում որոշումների ընդունման ժողովրդավարական կառուցակարգերի մեխանիզմների ներդրումն է: Միաժամանակ նշվել է, որ ընդունելի կարելի է համարել այնպիսի մեծամասնության առկայությունը, որը մի կողմից Ազգային ժողովին հնարավորություն է տալիս արդյունավետորեն իրականացնել իր գործառույթները, իսկ մյուս կողմից սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ ստիպում է խորհրդարանական կայուն մեծամասնությանը հաշվի առնել նաև ընդդիմության դիրքորոշումները:

Հիմնարանը - Ազգային ժողով, Սահմանադրություն, կայունություն, խորհրդարանական մեծամասնություն, ընտրական համակարգ, պետական կառավարման կարգ:

Ներածություն

2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից առանցքայինը պետական կառավարման կարգի փոփոխությունն էր, որի ժամանակ կիսանախագահական կառավարման համակարգից անցում կատարվեց խորհրդարանական կառավարման համակարգի: Կառավարման ձևի փոփոխությամբ պայմանավորված՝ էականորեն փոխվեց օրենսդիր իշխանության տեղն ու դերը պետական իշխանության համակարգում, հետևաբար նաև փոխվեց օրենսդիր իշխանության մարմնի՝ Ազգային ժողովի իրավասության ծավալը:

Կառավարման ձևի փոփոխության հիմնավորվածությունը ներկայացվել է ՀՀ Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից մշակված «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ»-ում (այսուհետ՝ նաև Հայեցակարգ):

Հայեցակարգում մասնավորապես նշվում է, որ

Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ կայուն ընտրական համակարգ ապահովելու համար, դրա հիմնական գծերը պետք է ամրագրվեն հենց Սահմանադրությամբ, իսկ կոնկրետ կանոնակարգումները՝ օրգանական /սահմանադրական/ օրենքով: Այն մասնավորապես, հնարավորություն կտա, որպեսզի ժամանակի ընթացքում ընտրական համակարգը լիովին դրսևորի երկբևեռ քաղաքական համակարգը խթանելու իր ներուժը: որի դարանի ընտրական համակարգի սահմանադրական ամրագրումը լայնորեն կիրառվում է Եվրոպական միության ինչպես հին (Բելգիա, Նիդեռլանդներ, Լյուքսեմբուրգ, Դանիա, Շվեդիա, Նորվեգիա, Իսլանդիա, Իռլանդիա, Ավստրիա, Իսպանիա, Պորտուգալիա), այնպես էլ նոր անդամ երկրներում (Էստոնիա, Լատվիա, Չեխիա):

Մույն հոդվածում ներկայացված է «ՀՀ ընտրական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքում ամրագրված հիմնախնդրին, որը վերաբերում է Ազգային ժողովում կայուն խորհրդարանական

մեծամասնության ձևավորմանը:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը.

Հետազոտության արդյունքներ և քննարկում.

Հայեցակարգի հեղինակները անհրաժեշտ համարելով կայուն խորհրդարանական մեծամասնության առկայությունը՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրել են, որ Ընտրական օրենսգիրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը: Իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյանի բնորոշմամբ՝ «Ընտրական օրենսգիրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորում» սահմանադրական դրույթում տեղ է գտել մեթոդաբանական կոպիտ սխալ, որը պարունակում է էական ռիսկեր՝ պետական իշխանության համակարգի հենց կայունություն երաշխավորելու համար: Բանն այն է, որ այս դրույթով ձևակերպված են երկու կարևորագույն, սակայն տարբեր նպատակներ՝ երաշխավորել ա) մեծամասնության ձևավորում և բ) մեծամասնության կայունություն: Ինչ վերաբերում է խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորմանը, ապա այդ խնդիրը կարող է արդյունավետ լուծվել իրավական կարգավորման միջոցների կիրառմամբ: Դրա ապահովման սահմանադրական երաշխիք է 2015 խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթը, որով սահմանված է ոչ թե Ազգային ժողովի պատգամավորների կոնկրետ թվաքանակ, այլ նվազագույն թիվ. «Ազգային ժողովը կազմված է առնվազն հարյուր մեկ պատգամավորից»: Սահմանադրությամբ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվաքանակի փոխարեն նվազագույն թվի ամրագրումը սահմանադրական լեզու հնարավորություն է ստեղծում ընտրական օրենսգրքի միջոցով խորհրդարանում քանակական առումով ցանկացած մեծամասնություն ապահովելու համար: Խնդիրը միայն այն է, թե ինչպիսի մեծամասնությունն է առավել նպատակահարմար²:

«Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրության փոփոխությունների նախագծի 1-7-րդ և 10-րդ գլուխների վերաբերյալ» «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (այսուհետ՝ Վենետիկի հանձնաժողով) նախնական կարծիքի 78-րդ կետում նշված է, որ այս համակարգում պատգամավորների ընդհանուր քանակը կախված է լինելու մեծամասնությանը որպես բղնուս հատկացված լրացուցիչ տեղերի քանակից³: Այսինքն՝ նշված կարծիքում ներկայացվում է, որ Ազգային ժողովում պատգամավորների ընդհանուր թվաքանակի փոխարեն նվազագույն թվի ամրագրումը նպատակ ունի սահմանադրորեն անհրաժեշտ հիմքերի ձևավորման միջոցով ապահովելու խորհրդարանական կայուն մեծամասնու-

թյուն: Պետք է նշել, որ սույն դեպքում միանշանակ կիսում ենք պրոֆեսոր Վ. Ստեփանյանի կարծիքը և գտնում, որ խորհրդարանում հնարավոր է միայն քանակական առումով ապահովել մեծամասնություն: Իսկ քանակական մեծամասնության առկայությունը խորհրդարանում բնավ չի նշանակում, որ այն կարող է ապահովել նաև որակ:

Ա. Ն. Մեդուշևսկին վերլուծելով տարբեր երկրներում խորհրդարանական կայունության փորձը՝ վստահորեն արձանագրում է, որ ավելի կայուն են այն երկրների խորհրդարանները, որտեղ առկա է հստակ երկուսակցական համակարգ: Սակայն նույնիսկ այդ պարագայում խորհրդարանական մեծամասնության կայունության ապահովման հիմնախնդիրը չի վերանում, և կիրառվում են իրավական կարգավորման միջոցներ, որոնք որոշակիորեն նպաստում են կայունության մակարդակի բարձրացմանը: Որոշ երկրներում քաղաքական անկայունությունը նվազեցնելու նպատակով պետության ղեկավարին նաև վերապահվում են լրացուցիչ լիազորություններ⁴:

Հայեցակարգի հեղինակների կարծիքով Ազգային ժողովում կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը հնարավոր է ապահովել Ընտրական օրենսգրքի միջոցով: Ուստի, ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրվել է, որ Ազգային ժողովն ընտրվում է համամասնական ընտրակարգով, իսկ Ընտրական օրենսգիրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը: Եթե ընտրության արդյունքով կամ քաղաքական կոալիցիա կազմելու միջոցով կայուն խորհրդարանական մեծամասնություն չի ձևավորվում, ապա կարող է անցկացվել ընտրության երկրորդ փուլ: Երկրորդ փուլի անցկացման դեպքում թույլատրվում է նոր դաշինքների ձևավորումը: Քաղաքական կոալիցիա կազմելու սահմանափակումները, պայմանները և կարգը սահմանվում են Ընտրական օրենսգրքով:

Նշված սահմանադրական նորմի հիման վրա ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը սահմանադրական օրենքով (այսուհետ՝ Օրենսգիրք) սահմանվել է Ազգային ժողովի ընտրությունների դեպքում ընտրական ցուցակների հետ կապված կարգավորումները: Մասնավորապես, Օրենսգրքի 83-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ ընտրություններին մասնակցող յուրաքանչյուր կուսակցություն (կուսակցությունների դաշինք) առաջադրում է թեկնածուների մեկ համապետական ընտրական ցուցակ, որը կարող է բաղկացած լինել երկու մասից: Առաջին մասում ընդգրկվում է ոչ պակաս քան 80, և ոչ ավելի քան 300 թեկնածու, իսկ եթե ընտրական ցուցակը ունի երկրորդ մաս, ապա այնտեղ կարող են ընդգրկվել ընտրություններին նախորդող վերջին մարդասահմարի տվյալներով առավել մեծ թվով մշտական բնակչություն ունեցող առաջին չորս ազ-

www.artadaradutyjournal.com

գային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներ: Այսինքն, հիմք ընդունելով սահմանադրական կարգավորումները՝ ներդրվել է համամասնական ընտրակարգը՝ միաժամանակ նախատեսելով նաև տարածքային ընտրական ցուցակներով ընտրություններին մասնակցելու մեխանիզմը:

Միաժամանակ, Օրենսգրքի 95-րդ հոդվածով սահմանվել են համապետական և տարածքային ցուցակներով մանդատների բաշխման առանձնահատկությունները: Այսպես, Ազգային ժողովի մանդատները բաշխվում են այն կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) ընտրական ցուցակների միջև, որոնք ստացել են կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների ընդհանուր թվի և անճշտությունների թվի գումարի՝ կուսակցության դեպքում՝ 5, իսկ կուսակցությունների դաշինքի դեպքում՝ 7 տոկոս կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ: Մանդատները բաշխվում են կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) միջև՝ նրանցից յուրաքանչյուրին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թվին համամասնորեն: Օրենսգրքի 96-րդ հոդվածի կարգավորումը ուղղված է փոքրամասնության և մեծամասնության լրացուցիչ մանդատներին: Կարգավորմամբ նախատեսված է, որ եթե որևէ կուսակցությունը ստացել է բաշխված մանդատների ընդհանուր թվի մեծամասնությունը, սակայն 54 տոկոսից պակաս, ապա այդ կուսակցությունն ստանում է այնքան նվազագույն թվով լրացուցիչ մանդատներ, որ արդյունքում այդ կուսակցության մանդատների քանակը տոկոսային արտահայտությամբ լինի ոչ պակաս, քան 54 տոկոսը:

Այնպիսի իրավիճակում, երբ մեկ քաղաքական ուժը չի կարողանում ձևավորել կայուն խորհրդարանական մեծամասնություն, ապա Օրենսգրքը նախատեսել է քաղաքական կոալիցիաներ կազմելու միջոցով ունենալ կայուն մեծամասնություն: Օրենսգրքի 97-րդ հոդվածի կարգավորմամբ՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ Ազգային ժողովի պատգամավորների մանդատների նախնական բաշխման մասին որոշումից հետո՝ 6 օրվա ընթացքում ընտրական արգելապատնեշները հաղթահարած ցանկացած կուսակցություն (կուսակցությունների դաշինք) կարող է քաղաքական կոալիցիա կազմել ընտրական արգելապատնեշները հաղթահարած այլ՝ առավելագույնը երկու կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) հետ: Նույն կարգավորմամբ նախատեսվում է, որ կոալիցիայի կազմման արդյունքում մանդատների ընդհանուր քանակը տոկոսային արտահայտությամբ լինի ոչ պակաս, քան 54 տոկոսը:

Հայեցակարգի հեղինակները անհրաժեշտ համարելով կայուն խորհրդարանական մեծամասնության առկայությունը՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսել են, որ եթե ընտրության արդյունքով կամ քաղաքական կոալիցիա կազմելու միջոցով

կայուն խորհրդարանական մեծամասնություն չի ձևավորվում, ապա կարող է անցկացվել ընտրության երկրորդ փուլ: Օրենսգրքի 98-րդ հոդվածը կարգավորում է, որ ընտրության երկրորդ փուլին մասնակցում են այն երկու կուսակցությունները (կուսակցությունների դաշինքները), որոնց կողմ են քվեարկել առավել թվով ընտրողներ, բացառություն նախատեսելով այն դեպքում, երբ առավելագույն կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստացած երկու կուսակցությունները (կուսակցությունների դաշինքները) միասին նոր դաշինք են կազմում, ապա ընտրության երկրորդ փուլին մասնակցում է առավելագույն կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստացած, նոր դաշինքի կազմի մեջ չմտնող, հաջորդ առավելագույն կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստացած կուսակցությունը (կուսակցությունների դաշինքը), որի շուրջ ևս կարող է ձևավորվել նոր դաշինք:

Այս համատեքստում գտնում ենք, որ սահմանադրական նորմի հիման վրա ընդունված Օրենսգրքի կարգավորումը՝ ուղղված Ազգային ժողովի գործառույթների լիարժեք և արդյունավետ իրականացման համար մեծամասնության ապահովմանը, այլընտրանք չունի: Ինչպես նշել է Գ. Հարությունյանը, մինչև 2015 թվականի սահմանադրական բարեփոխումները «օրգանական /սահմանադրական/ օրենքների ինստիտուտի բացակայությունը փոքրամասնությանը գրկել է ընդհուպ օրենսդրական քաղաքականության վրա որևէ իրական ներազդեցությունից»: Սակայն կայուն մեծամասնության առկայությունը պետք է խորհրդարանում հնարավորություն ստեղծի հաշվի առնելու խորհրդարանական ընդդիմության կարծիքը: Առավել ընդունելի կարելի է համարել այնպիսի մեծամասնության առկայությունը, որը մի կողմից Ազգային ժողովին հնարավորություն է տալիս արդյունավետորեն իրականացնել իր գործառույթները, իսկ մյուս կողմից սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ ստիպում է խորհրդարանական կայուն մեծամասնությանը հաշվի առնել նաև ընդդիմության դիրքորոշումները: Թերևս կարելի է համարել, որ դա այն մեծամասնությունն է, որը մոտ է, սակայն չի հատում պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդի սահմանը: Միայն այդ դեպքում կլինեն սահմանադրական անհրաժեշտ և կայուն երաշխիքներ խորհրդարանական փոքրամասնության արդյունավետ գործունեության և հակակշռող դերի ամրապնդման համար:

Համամիտ ենք նշված տեսակետի հետ և գտնում ենք, որ խորհրդարանի կայուն մեծամասնությունը պետք է «բացարձակ» չլինի, քանի որ նման պարագայում ստեղծվում է իրավիճակ, երբ ընդդիմության դիրքորոշումները կառավարող խմբակցու-

թյան կողմից հաշվի չեն առնվում:

Հայեցակարգում նախատեսվում էր, որ օրենսդրության բնագավառում ընդդիմության դերի բարձրացման համար կարևոր գործոն կարող է հանդիսանալ օրգանական /սահմանադրական/ օրենքների ներմուծումը, քանի որ դրանց ընդունման համար անհրաժեշտ է որակյալ մեծամասնություն: Այդ օրենքների ցանկը պետք է սպառնչ կերպով ամրագրվի Սահմանադրությունում: ՀՀ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի կարգավորմամբ սահմանվում է, որ օրենքները, Ազգային ժողովի որոշումները, հայտարարությունները և ուղերձները, բացառությամբ Սահմանադրությամբ սահմանված դեպքերի, ընդունվում են քվեարկությանը մասնակցող պատգամավորների ձայների մեծամասնությամբ, եթե քվեարկությանը մասնակցել է պատգամավորների ընդհանուր թվի կեսից ավելին: Իսկ Ազգային ժողովի կանոնակարգը, Ընտրական օրենսգիրքը, Դատական օրենսգիրքը, Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքը, Հանրաքվեի մասին օրենքը, Կուսակցությունների մասին օրենքը և Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին օրենքը սահմանադրական օրենքներն ընդունվում են պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով: Նույն կարգով են ընտրվում ՀՀ գլխավոր դատախազը, Հաշվեքննիչ պալատի նախագահը և անդամները, ՀՀ Մարդու իրավունքների պաշտպանը, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահը և մյուս անդամները և մի շարք այլ բարձրաստիճան պաշտոնյաներ:

ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2021 թվականի հունիսի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի 2021 թվականի հունիսի 20-ի արտահերթ ընտրությունների արդյունքներն ամփոփելու մասին» N 184-Ս որոշման համաձայն՝ Ազգային ժողովն ընտրվել է և մանդատներն բաշխվել են հետևյալ համամասնությամբ. «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցություն՝ 71 մանդատ, «Հայաստան» դաշինք՝ 29 մանդատ, «Պատիվ ունեն» դաշինք՝ 7 մանդատ: Այսինքն՝ Ազգային ժողովի ընտրության արդյունքով մանդատների ընդհանուր թվի ոչ պակաս, քան 54 տոկոսը ստացած «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցությունը միանձնյա ձևավորել է կայուն մեծամասնություն:

Ինչպես տեսնում ենք կառավարող քաղաքական ուժը Ազգային ժողովում ունի այնպիսի մեծամասնություն, որը հատում է պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդի սահմանը: Իսկ այն պնդումը, թե սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ ստիպում է խորհրդարանական կայուն մեծամասնությանը հաշվի առնել նաև ընդդիմության դիրքորոշումները չի

հաստատվում, քանի որ կառավարող քաղաքական ուժը ունենալով պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդի սահմանը գերազանցող մեծամասնություն, հաճախ սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ հաշվի չի առնում ընդդիմության կարծիքը: Հաճախ սահմանադրական մարմինների ընտրության ժամանակ ընդդիմության պատգամավորները բոյկոտում են Ազգային ժողովի նիստերը և չեն մասնակցում կազմակերպված քննարկումներին և քվեարկություններին: Սակայն դա որևէ խոչընդոտ չի հանդիսանում կառավարող քաղաքական ուժի համար կազմակերպելու քվեարկություն և ընտրելու իրենց կողմից առաջարկված թեկնածուին կարևորագույն պաշտոնում: Այսինքն՝ ստեղծվում է այնպիսի իրավիճակ, երբ ընդդիմության մասնակցությունը քվեարկություններին դառնում է բացարձակ ձևական բնույթ կրող գործողություն, քանի որ այն քվեարկության արդյունքների վրա որևէ ազդեցություն չի ունենում:

Այսպիսով կարելի է արձանագրել, որ խորհրդարանում մեկ քաղաքական ուժի պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդի սահմանը գերազանցող մեծամասնությունը իրական վտանգ է իրենից ներկայացնում՝ տվյալ քաղաքական ուժի կողմից «մենիշխանություն» հաստատելու տեսանկյունից:

Վ. Վ. Ստեփանյանը գտնում է, որ խորհրդարանական մեծամասնության (խորհրդարանի) կայունության երաշխավորման նպատակի իրացումը ընտրական օրենսգրքի կարգավորման շրջանակներից դուրս է: Ավելին՝ խորհրդարանական մեծամասնության կայունությունը և հետևաբար խորհրդարանի կայունությունն ընդհանրապես հնարավոր չէ ապահովել զուտ իրավական կարգավորման միջոցներով: Իրավական կարգավորման միջոցները կարող են որոշ չափով նպաստել խորհրդարանական մեծամասնության կայունության մակարդակի բարձրացմանը: Խորհրդարանական մեծամասնության կայունության աստիճանը առաջին հերթին կախված է երկրում քաղաքական ուժերի հարաբերակցությունից, կուսակցությունների համակարգի հասունության աստիճանից, կոնկրետ քաղաքական իրավիճակներից:

Հաշվի առնելով վերընշվածը՝ կարծում ենք, որ խորհրդարանի կայունությունը միայն իրավական մեխանիզմներով ապահովելն անիրատեսական է, քանի որ խորհրդարանում կայունություն ապահովելու կարևորագույն երաշխիքներից մեկը կուսակցությունների կայացվածությունն է, գաղափարախոսական-քաղաքական ծրագրի ու տեսլականի առկայությունը, կուսակցության ներսում որոշումների ընդունման ժողովրդավարական կառուցակարգերի մեխանիզմների ներդրումը և այլն:

www.artadaratutyunjournal.com

Կուսակցությունները խորհրդարանական կառավարման ձևի պայմաններում ժողովրդի իշխանության քաղաքական պատվիրակման շղթայի առաջնային օղակն են¹⁰ : Այսինքն՝ կարելի է ենթադրել, որ եթե կուսակցական համակարգը կայացած չէ, հստակ տարանջատված չեն գաղափարական հոսանքները, կուսակցության ներսում առկա չէ կարգապահությունը, քաղաքական գործիչների մոտ ձևավորված չէ քաղաքական մշակույթը, ապա պետք չէ ակնկալել, որ գործող կառավարման համակարգի պայմաններում խորհրդարանում ձևավորվող կայուն մեծամասնությունը կարող է ապահովել կայուն և գործունակ օրենսդիր ու գործադիր իշխանության մարմինների ձևավորումը:

Հատկանշական է, որ կուսակցությունների խոշորացման խնդրին մեծ կարևորություն է տրվել մասնաձև սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգում, որում նշվում է երկբևեռ քաղաքական համակարգի ձևավորման կարևորության մասին, որի հնարավորություններն ընձեռում է նոր խորհրդարանական կառավարման համակարգն ու դրա համատեքստում խորհրդարանի դերի բարձրացումն ու կայուն ընտրական համակարգի սահմանումը¹¹ :

Պետք է արձանագրել, որ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից հետո անցել է ավելի քան ութ տարի, սակայն երկբևեռ քաղաքական համակարգի ձևավորումը դեռևս չի նշարվում: Եվրոպական երկրներում, ինչպիսիք են Մեծ Բրիտանիան, Իսպանիան, Գերմանիան և այլն, քաղաքական կուսակցություններին հակազդող մարմին է հանդես գալիս պետության գլուխը, ով որպես կանոն անկուսակցական է: Անկուսակցական պետության գլխի ինտիտուտի առկայությունը հնարավորություն է տալիս հավասարակշռել հանրային ու պետական շահը՝ միաժամանակ ապահովելով սահմանադրական կարգի կենսունակությունը: Սովորաբար կայացած խորհրդարանական կառավարման համակարգերում կուսակցությունների կենսունակությունն արդյունավետ լինելու համար կարևոր է, որ խոշոր կուսակցությունների թիվը չզերազանցի հինգը, որոնք ունենալով կանոնակարգված և ինքնուրույն գաղափարախոսություն և կայուն ընտրագանգված՝ ունակ լինեն առանձին կամ կոալիցիայի միջոցով խորհրդարանում ձևավորելու կայուն մեծամասնություն:

Եզրակացություն

Ամփոփելով վերլուծության արդյունքները՝ պետք է արձանագրենք, որ ՀՀ Սահմանադրության 89-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորումը, որտեղ ամրագրված է, որ Ընտրական օրենսգրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը, կենսունակ չէ և չի արդարացրել ակնկալվող արդյունքը: Մասնավորապես, Սահմանադրության մեջ ամրագրելով Օրենսգրքի

միջոցով խորհրդարանում քանակական առումով ցանկացած մեծամասնություն ապահովելու մասին դրույթը, Օրենսգրքին է վերապահվել նպատակահարմարությունից ելնելով սահմանել ցանկացած մեծամասնություն: Սակայն վերընշված վերլուծությունից ակնհայտ է դառնում, որ մեծամասնությունը դեռևս չի նշանակում կայունություն, քանի որ ինչպես նշվել է այն հնարավոր չէ միայն իրավական միջոցներով ապահովել:

Կարծում ենք, որ կայունությանը նպաստող պայմաններ կարող են ստեղծվել միայն Սահմանադրությամբ և «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ սահմանադրական օրենքով, այլ ոչ թե Ընտրական օրենսգրքով, քանի որ կայունության ապահովման խնդիրը դուրս է Ընտրական օրենսգրքի կարգավորման շրջանակներից:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ առաջարկվում է հաջորդ սահմանադրական փոփոխություններում հրաժարվել «Ընտրական օրենսգրքը երաշխավորում է կայուն խորհրդարանական մեծամասնության ձևավորումը» դրույթից, քանի որ Ընտրական օրենսգրքի փոփոխությունը հանգում է սահմանադրական նորմին՝ հետևաբար, անհրաժեշտ է Սահմանադրության մեջ կատարել նշված փոփոխությունը:

www.artdaradutyunjournal.com

¹ Տե՛ս, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014, էջեր 26-36.

² Տե՛ս, Վ. Ստեփանյան, «Խորհրդարանի կայունության երաշխավորման հիմնախնդիրը ՀՀ խորհրդարանական կառավարման համակարգում», «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2017 № 1 (22), էջ 6.

³ Տե՛ս, [http://venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2015\)015rev-arm](http://venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2015)015rev-arm) (մուտք 18.07.2023).

⁴ Տե՛ս, Медушевский А. Н. Сравнительное конституционное право и политические институты. М., 2002, էջ 197-199.

⁵ Տե՛ս, Գ. Հարությունյան, «Սահմանադրական մշակույթ. պատմության դասերը և ժամանակակից մարտահրավերները», Երևան, 2016, էջ 210.

⁶ Տե՛ս, Գ. Դանիելյան, Վ. Այվազյան, Ա. Մանասյան, «Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգի դրույթները և դրանց իրացման հիմնական ուղղությունները Հայաստանի Հանրապետությունում» (գիտազործնական հետազոտություն), Երևան, 2015, էջ 29:

⁷ Տե՛ս, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014, էջ 33:

⁸ Տե՛ս, ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2021 թվականի հունիսի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի 2021 թվականի հունիսի 20-ի արտահերթ ընտրությունների արդյունքներն ամփոփելու մասին» N 184-Ա որոշում.

https://res.elections.am/images/Decisions/27.06.21/21.184_A.pdf (մուտք 01.12.2022թ.)

⁹ Տե՛ս, Վ. Ստեփանյան, «Խորհրդարանի կայունության երաշխավորման հիմնախնդիրը ՀՀ խորհրդարանական կառավարման համակարգում», «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2017 № 1 (22), էջ 7.

¹⁰ Տե՛ս, Müller W. C. Political parties in parliamentary democracies: Making delegation and accountability European Journal of Political Research 37, 2000, էջ 310:

¹¹ Տե՛ս, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014թ., էջ 35- 36.

Գրականության ցանկ (reference list, список литературы)

1. Դանիելյան Գ., Այվազյան Վ., Մանասյան Ա., Սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգի դրույթները և դրանց իրացման հիմնական ուղղությունները Հայաստանի Հանրապետությունում (գիտազործնական հետազոտություն), Երևան, 2015, էջ 29:
2. Հարությունյան Գ., Սահմանադրական մշակույթ. պատմության դասերը և ժամանակակից մարտահրավերները, Երևան, 2016, էջ 210:
3. «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014, էջեր 26-36:
4. «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014, էջ 33:
5. ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2021 թվականի հունիսի 27-ի «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի 2021 թվականի հունիսի 20-ի արտահերթ ընտրությունների արդյունքներն ամփոփելու մասին» N 184-Ա որոշում. https://res.elections.am/images/Decisions/27.06.21/21.184_A.pdf (վերջին այցելություն 01.12.2024թ.):
6. «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից, Երևան, 2014թ., էջեր 35- 36:
7. Ստեփանյան Վ., «Խորհրդարանի կայունության երաշխավորման հիմնախնդիրը ՀՀ խորհրդարանական կառավարման համակարգում», «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2017 № 1 (22), էջ 6:
8. Ստեփանյան Վ., «Խորհրդարանի կայունության երաշխավորման հիմնախնդիրը ՀՀ խորհրդարանական կառավարման համակարգում», «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Երևան, 2017 № 1 (22), էջ 7:
9. Медушевский А. Н. Сравнительное конституционное право и политические институты. М., 2002, էջ 197-199.
10. Müller W. C. Political parties in parliamentary democracies: Making delegation and accountability European Journal of Political Research 37, 2000, չջ 310.
11. [http://venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2015\)015rev-arm](http://venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2015)015rev-arm) (վերջին այցելություն 18.07.2023).

Vahe BaghdasaryanЧлен палаты адвокатов РА, адвокат
Преподаватель кафедры истории и права
Ширакского государственного университета**РЕЗЮМЕ*****Проблематика стабильного большинства национального собрания как залог повышения эффективности системы парламентского управления.***

Исследование посвящено проблематике стабильного большинства Национального Собрания, целью которого является повышение эффективности системы управления. В связи с конституционными поправками 2015 года существенно изменились рамки юрисдикции органа законодательной власти – Национального собрания. В статье анализируются некоторые особенности правовых полномочий стабильного большинства в парламенте, при этом выявляется невозможность обеспечения регулирования указанной проблемы правовыми средствами.

В статье рассматривается положение, заложенное в части 3-ей статьи 89 Конституции РА 2015 года, согласно которому Избирательный кодекс гарантирует формирование стабильного парламентского большинства. В работе также упоминаются комментарии юристов-ученых, которые направлены на реализацию цели обеспечения стабильности парламентского большинства.

Автор приходит к выводу, что одной из важнейших гарантий обеспечения стабильности в парламенте являются партии, которые уже состоялись, наличие идейно-политической программы и видения, внедрение демократических механизмов принятия решений внутри партии. При этом было отмечено, что наличие такого большинства можно считать приемлемым, что, с одной стороны, дает возможность Национальному Собранию эффективно выполнять свои функции, а с другой - при принятии конституционных законов и формировании одного из важнейших конституционных органов, заставляет стабильное парламентское большинство учитывать и позиции оппозиции.

Ключевые слова: Национальное собрание, Конституция, стабильность, парламентское большинство, избирательная система, государственное управление.

Vahe BaghdasaryanMember of the RA Chamber of Advocates, Advocate
Lecturer at the Department of History and Law of Shirak State University**SUMMARY*****The problem of stable majority of the national assembly as a guarantee of increasing the efficiency of the parliamentary government system***

The study within the framework of the article is aimed at the problem of stable majority of the National Assembly, which aims to increase the efficiency of the government system. Due to the constitutional amendments of 2015, the extent of jurisdiction of the legislative power body, the National Assembly, was significantly changed.

Some features of the legislative regulation of stable majority in the Parliament have been analyzed in the article, at the same time recording the impossibility of ensuring the regulation of the mentioned problem by legal means.

In 2015, in alignment with the 89th Amendment to the Constitution, as specified in Section 3 of the Election Law, measures were put in place to ensure the establishment of a stable parliamentary majority.

Moreover, the article explores the inquiries and observations made by legal experts and scholars regarding the achievement of the parliamentary majority's goal of ensuring stability.

The author's ultimate conclusion posits that one of the most crucial means of maintaining stability within the parliament is the formation of political parties that adhere to a well-defined ideological platform and employ democratic decision-making processes within their party structures. It is also stated that this approach may gain widespread acceptance, as it facilitates the National Assembly's effective compliance with its legislative statutes. The adoption and establishment of significant constitutional bodies during this time emphasize the need for a well-informed populace, which includes an understanding of the positions held by the opposition.

Key words: National Assembly, Constitution, stability, parliamentary majority, electoral system, state administration system.

Բնագիրը ներկայացվել է 17.11.2025թ.
Ընդունվել է տպագրության 21.11.25թ.